

جامعه‌شناسی سلامت

تألیف:

دکتر خدیجه سفیری

(استاد جامعه‌شناسی دانشگاه الزهراء (س))

سولماز شایسته و ایلناز شیرمحمدی

سرشناسه: سفیری، خدیجه، ۱۳۳۴-

عنوان و نام پدیدآور: جامعه شناسی سلامت/تالیف خدیجه سفیری، سولماز شایسته و ایلناز شیرمحمدی، ویراستار ناصر احمدزاده.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه الزهراء، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۴۲ص.

شابک: 978-622-6114-73-8

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت:واژه نامه.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: سلامتی

موضوع: Health

موضوع: جامعه شناسی

موضوع: Sociology

شناسه افزوده: شایسته، سولماز، ۱۳۶۰-

شناسه افزوده: شیرمحمدی، ایلناز، ۱۳۶۷-

شناسه افزوده: دانشگاه الزهراء

شناسه افزوده: Alzahra University

رده بندی کنگره: RA۷۷۶

رده بندی دیویی: ۶۱۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۷۲۶۶۳۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

جامعه شناسی سلامت

تألیف: دکتر خدیجه سفیری (استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهرا (س))، سولماز شایسته، ایلناز شیرمحمدی

انتشارات: دانشگاه الزهرا (س)

کارگاه صفحه آرایی و طراحی جلد: لوگو گرافیکال

چاپ و صحافی: مرکز انتشارات دانشگاه پیام نور

ویراستار: دکتر ناصر احمدزاده

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۱۴-۷۳-۸

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

سال نشر: تابستان ۱۴۰۰

شماره تماس واحد فروش: ۰۲۱-۸۸۰۴۸۹۳۴-۰۲۱-۸۵۶۹۲۸۳۹

سامانه فروش الکترونیکی: <http://book.alzahra.ac.ir>

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای دانشگاه الزهرا(س) محفوظ است.

فهرست

۹	فصل یکم: تعریف مفاهیم
۱۰	اهداف
۱۰	مقدمه
۱۱	پزشکی در عصر جدید
۱۳	مفاهیم سلامت و سلامتی
۲۰	سازمان بهداشت جهانی: تندرستی و آسایش
۲۱	سلامت و حقوق بشر
۲۴	سلامت و هزاره سوم
۲۷	تفاوت جامعه‌شناسی سلامت با رشته‌های مربوط به پزشکی و سلامت
۲۷	جامعه‌شناسی پزشکی
۲۷	انسان‌شناسی پزشکی
۲۷	تفاوت انسان‌شناسی پزشکی و جامعه‌شناسی پزشکی
۲۸	جامعه‌شناسی احساسات
۲۸	روان‌شناسی سلامت
۲۹	جغرافیای پزشکی
۲۹	پزشکی اجتماعی
۳۰	جامعه‌شناسی بدن
۳۰	نتیجه‌گیری
۳۱	پرسش‌ها
۳۲	منابع
۳۵	فصل دوم: نظریه‌های جامعه‌شناسی سلامت
۳۶	اهداف
۳۶	مقدمه
۳۷	نظریه‌های جامعه‌شناسی
۳۸	ویژگی‌های کلیدی دیدگاه‌های بنیادین نظری
۴۲	کارکردگرایی ساختاری (نظریه توافق)
۴۴	مارکسیسم (نظریه ستیز)

۴۶	دیدگاه وبری
۴۷	کنش متقابل نمادین
۴۹	فمنیسم
۵۱	نظریه‌های متأخر
۵۵	پست‌مدرنیسم
۵۸	نتیجه‌گیری
۵۸	پرسش‌ها
۵۹	منابع
۶۵	فصل سوم: ابعاد سلامت
۶۶	اهداف
۶۶	مقدمه
۶۷	بدن انسان: واقعیتی جسمی و اجتماعی
۶۸	سلامت روان
۷۰	سلامت اجتماعی
۷۳	سلامت معنوی
۷۵	سلامت جنسی
۷۷	نتیجه‌گیری
۷۸	پرسش‌ها
۷۹	منابع
۸۵	فصل چهارم: عوامل مؤثر بر ارتقای سلامت
۸۶	اهداف
۸۶	مقدمه
۸۶	سواد سلامت
۸۹	سرمایه سلامت
۹۳	سبک زندگی سالم
۹۴	ورزش سلامت‌محور (ورزش همگانی)
۹۵	نتیجه‌گیری
۹۶	پرسش‌ها
۹۷	منابع

۱۰۳	فصل پنجم: سلامت اجتماعی
۱۰۴	اهداف
۱۰۴	مقدمه
۱۰۴	توسعه انسانی و سلامت اجتماعی
۱۰۷	مفهوم سلامت اجتماعی
۱۰۸	تلقی فردمحور از سلامت اجتماعی
۱۰۹	کلیز و سلامت اجتماعی
۱۱۴	تعریف جامعه محور سلامت اجتماعی
۱۱۷	شهر سالم
۱۲۰	ویژگی‌های شهر سالم
۱۲۲	اصول شهر سالم
۱۲۴	نتیجه‌گیری
۱۲۵	پرسش‌ها
۱۲۶	منابع
۱۳۳	فصل ششم: عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت
۱۳۰	اهداف
۱۳۴	مقدمه
۱۳۵	بینش جامعه‌شناختی
۱۳۸	مقایسه مدل پزشکی و مدل اجتماعی سلامت
۱۴۳	مؤلفه‌های اجتماعی سلامت و مدل‌های مرتبط با آن
۱۴۵	سه بُعد اصلی مدل اجتماعی سلامت
۱۴۶	بیمه سلامت
۱۴۷	سرمایه اجتماعی و سلامت
۱۵۲	جنسیت و سلامت
۱۵۸	دینداری و سلامت
۱۶۲	الگوی اجتماعی سلامتی و بیماری در سطح جهان
۱۶۳	امید به زندگی و گرسنگی
۱۶۴	جهانی‌سازی
۱۶۵	ایران در آینه اجتماعی سلامت

۱۶۸	نتیجه‌گیری
۱۶۴	پرسش‌ها
۱۷۰	منابع
۱۷۹	فصل هفتم: ویروس کرونا بر مسند قدرت: باز نمود هویت جهان
۱۸۰	اهداف
۱۸۰	مقدمه
۱۸۱	پیدایش بیماری کووید ۱۹
۱۸۲	قرنطینه و جداسازی
۱۸۴	زیست‌روزمره و فوران بحران‌ها در رویارویی با ویروس کرونا
۱۸۷	التهاب ریوی اقتصاد بر اثر ویروس کرونا
۱۹۳	رسانه‌های اجتماعی در رویارویی با ویروس کرونا
۱۹۶	اقدامات روان‌شناختی در دوره همه‌گیری جهانی
۱۹۹	جامعه‌شناسی کووید ۱۹
۲۰۶	نتیجه‌گیری
۲۰۷	پرسش‌ها
۲۰۸	منابع
۲۱۵	واژه‌نامه فارسی-انگلیسی
۲۲۱	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
۲۲۷	پیوست‌ها

پیشگفتار

سلامتی، یکی از مفاهیم اساسی در حیات انسان است که بیشتر بُعد جسمانی آن مورد تأکید بوده است و دیگر ابعاد آن اعم از روانی، اجتماعی، معنوی و جنسی کمتر بحث و بررسی شده است. در سالیان گذشته، بسیاری از پژوهشگران بهداشت و درمان باور داشتند که عوامل مؤثر بر سلامتی محدود به عوامل زیستی است، اما به تدریج مفهوم سلامتی از حالت تک بُعدی خارج شده و ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی، معنوی و جنسی را نیز دربر گرفت و همچنین بر تأثیر این ابعاد بر یکدیگر تأکید شد. بر اساس این تغییر مفهومی، سلامتی، دیگر یگانه دغدغه حوزه پزشکی نبود، بلکه تمامی دانشمندان از جمله روان‌شناسان، جامعه‌شناسان، مردم‌شناسان، انسان‌شناسان و حقوقدانان نیز به بررسی علمی آن پرداختند.

افزون بر تغییر یادشده، قرن جدید تغییر پارادایمی در زمینه سلامت را نیز با خود به همراه داشت. پارادایم‌های قدیمی تنها بر بیماری تمرکز داشتند، اما پارادایم‌های جدید بر سلامت نیز تمرکز می‌کنند؛ بدین معنا که تلاش برای بهبود افراد یک جامعه دیگر صرفاً از طریق معالجه و درمان مورد توجه نیست، بلکه فعالیت‌های تخصصی مراقبت فردی و جمعی و پیشگیری از بیماری نیز به مرکز توجه آمده است. مفهوم سلامت به معنای امروزی آن شامل ایجاد تعادل و هماهنگی بین تمامی امکانات جسمی، روانی و اجتماعی است؛ یعنی مفهوم سلامت در دنیای امروز متحول شده و بیشتر معنای پیشگیری پیدا کرده است (سفیری، ۱۳۸۸). بیشتر بیماری‌های جدید با شیوه زندگی افراد در ارتباط هستند و برای پیشگیری از بروز آنها باید سبک زندگی را تغییر داد. از این روست که سلامت نوین بیشتر به سبک زندگی توجه نشان می‌دهد.

ویروس کووید ۱۹ به عنوان یکی از بیماری‌های جدید آشکار ساخت که چگونه یک ویروس می‌تواند پیامدهای اجتماعی ناگواری به دنبال داشته باشد و تمامی جامعه را به حالت تعلیق درآورد. اینجاست که به روشنی، ضرورت حضور جامعه‌شناسان و روان‌شناسان پررنگ‌تر می‌شود. به عبارتی دیگر، اپیدمی ویروس کرونا نشان داده است که صرف بررسی بیماری‌هایی چون ویروس کووید ۱۹ از دیدگاه پزشکی نتیجه‌ای نخواهد داشت و لازم است که از دیدگاه جامعه‌شناختی نیز پیامدهای اجتماعی و فرهنگی شیوع این همه‌گیری جهانی مورد بحث و بررسی قرار گیرد. ویروس کرونا نه تنها بر نظام پزشکی و سلامت، بلکه بر دیگر حوزه‌های جامعه نیز تأثیر گذاشته است. با یک نگاه جامع می‌توان دریافت که این بیماری فراتر از یک امر پزشکی است و در واقع تبدیل به امری اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، روانی و فرهنگی شده است. بیماری کووید ۱۹ فراتر از ساخت پزشکی و بهداشتی رفته است. او به طور ناگهانی وارد زندگی روزمره مردم شد و بر روابط اجتماعی، زندگی فردی و فعالیت‌های اقتصادی آنها تأثیری چشمگیر به جای گذاشته است.

در جهان امروز، با گذر جوامع از وضعیت سنتی به صنعتی و بهتر است بگوییم پیدایش جوامع فراصنعتی، بحث مربوط به سلامت افراد جامعه اهمیتی بیشتر پیدا کرده است؛ زیرا سلامت بخشی حیاتی از سرمایه انسانی هر جامعه است، بخشی که از سلامت تک تک افراد نشأت می‌گیرد. از این روست که می‌گوییم سلامت فرد و جامعه رابطه دیالکتیکی با هم دارند و چنان وابسته به یکدیگر هستند که نمی‌توان میان آنها مرزی قائل شد.

در نظر گرفتن سلامت چه به صورت فردی و چه به صورت جمعی بی‌تردید مهم‌ترین جنبه از مسئله حیات اجتماعی است؛ زیرا تنها یک امر زیست‌شناختی نیست، بلکه شرط ضروری برای ایفای نقش‌های اجتماعی است. افراد جامعه زمانی می‌توانند فعالیتی کامل و کارآمد داشته باشند که خود را سالم احساس کنند و جامعه نیز آنها را سالم بداند. این سلامت نیروی انسانی است که در تمامی جوامع نقش تعیین‌کننده‌ای را در فرایند توسعه ایفا می‌کند. امروزه، سلامت یک اولویت اصلی در تمامی کشورهایی است که در صدد دستیابی به توسعه پایدار هستند؛ زیرا دستیابی به توسعه بدون وجود انسان سالم، خالی از هرگونه معنایی است. بنابراین هر قدر میزان سلامتی اعم از سلامت جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی و جنسی در جامعه کاهش پیدا کند، امر توسعه و پیشرفت بیشتر دچار اختلال خواهد شد.

اگرچه نگارش کتاب در زمینه جامعه‌شناسی سلامت با دشواری‌هایی روبه‌روست (مانند ضعف نظریه‌پردازی در زمینه سلامت و فاکتورهای اجتماعی-سیاسی آن و یا همپوشانی حوزه سلامت و پزشکی که موجب شده است بعد پزشکی مسئله سلامت بسیار برجسته و بعد اجتماعی-سیاسی آن نادیده گرفته شود)، اما با توجه به اهمیت سلامتی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، ضروری است که رشته‌ای جدید با محوریت جامعه‌شناسی سلامت به رشته‌های دانشگاهی افزوده شود، رشته‌ای که حاصل پیوند جامعه‌شناسی و سلامت است. هدف از تألیف این کتاب، ارائه مبانی جامعه‌شناسی سلامت و کمک به شکل‌گیری تفکر دانشجویان مقطع کارشناسی رشته علوم اجتماعی در مورد مسائل اجتماعی-سیاسی مرتبط با سلامتی است. بدون تردید این کتاب از کاستی‌هایی رنج خواهد برد، اما امیدواریم آغازگر راهی باشد که به ارتقای این حوزه می‌انجامد.

خدیجه سفیری

بهار ۱۴۰۰